

तुती रेशीम पिकास “कृषी पिक” म्हणून
मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक:कृषीक-२०२०/प्र.क्र. ८०/९-अ,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक:- ११ जानेवारी, २०२१

- संदर्भ:-** १. शासन अधिसूचना क्र. कृबास-०२११/प्र.क्र.४८/११-स, दिनांक १२ जून, २०१२
२. संचालक (रेशीम), रेशीम संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांनी सचिव
(कृषी) यांना लिहिलेले जा.क्र.रेशीम/कार्या-१०/तुती पीक/कृषी पिक/ मान्यता/
१९-२०/१६१४, दिनांक ०५/०२/२०२०
३.संचालक (फलोत्पादन), कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे
जा.क्र.फलो/कृआ.क्र.२/रे.वि.यो./१०९८२/१९, दिनांक ०१/०१/२०२० व
क्रमांक फलो/फलो-२/रे.वि.यो./२३५०३/२०, दिनांक २४.०९.२०२० चे पत्र.

प्रस्तावना:-

रेशीम शेती उद्योग हा कृषीवर आधारित रोजगाराची प्रचंड क्षमता असलेला व ग्रामीण भागातील लोकांचा आर्थिक स्तर उंचावण्यासाठी मदत करणारा उद्योग आहे. महाराष्ट्रातील भौगोलिक परिस्थिती व हवामान रेशीम शेती उद्योगास पुरक आहे. अलीकडील काळात होत असलेल्या लहरी वातावरणातील बदलामुळे शेतीमध्ये होणारे नुकसान टाळण्यासाठी रेशीम उद्योगाची हमखास मदत होऊ शकते.

महाराष्ट्र राज्य हे अपारंपारिक राज्यामध्ये आघाडीवर असून राज्यात तुती व टसर (वन्य) अशा दोन प्रकारच्या रेशमाचे उत्पादन घेतले जाते. राज्यात तुती रेशीमचे एकूण २७ जिल्ह्यात उत्पादन घेतले जाते. तसेच टसर रेशमाचे उत्पादन नागपूर विभागातील प्रामुख्याने गडचिरोली, भंडारा, गोंदिया व चंद्रपूर या चार जिल्ह्यात अधिक प्रमाणात घेतल्या जाते. सहकार व पणन विभागाकडून महाराष्ट्र कृषी उत्पन्न पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ मधील कलम ६२ मधील तरतुदीनुसार रेशीम कोष यांस शेती उपजाचे कलम २ (१-अ) खालील अनुसूचीमध्ये समावेश करण्यास मान्यता देण्यात आली असून नियोजन विभागाने “तुती”स वृक्षाचा दर्जा दिला आला आहे. त्याचप्रमाणे कृषी विभागामार्फत कृषी विद्यापीठामध्ये “रेशीम किडे शास्त्राचा समावेश करण्यात आला असून कृषी विद्यापीठामध्ये हा विषय “व्यावसायिक अभ्यासक्रम” म्हणून शिकविला जात आहे.

रेशीम उद्योग हा शेती पुरक उद्योग आहे. रेशीम लागवडीसाठी (आंतर मशागत करणे, खतपाणी घालणे, तुती पाला रेशीम अळीला खाऊ घालून त्यापासून रेशीम कोषाचे उत्पादन घेऊन त्याची विक्री करणे, कोषावर प्रक्रिया करून त्यापासून कापसाप्रमाणे धागा तयार करणे व धाग्यापासून कापड तयार करणे इत्यादी कामे करावी लागतात. पावसाचे प्रमाण कमी असलेल्या प्रदेशातही तुतीचे उत्पादन चांगले येत असल्याने शेतकऱ्याचे उत्पन्न वाढीसाठी तुती लागवड फायदेशीर ठरत आहे. त्यामुळे दिवसेंदिवस राज्यातील तुती लागवडीच्या क्षेत्रामध्ये वाढ होत आहे. तथापि, रेशीम कोषाचा इतर पिकाप्रमाणे कृषी पिकामध्ये समावेश नसल्याने रेशीम उत्पादक शेतकऱ्यांना इतर कृषी पिकांसाठी लागू असलेल्या योजनांचा लाभ होत नाही. परिणामी, कृषी विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या अनेक योजनांपासून

रेशीम उत्पादक शेतकऱ्यांना वंचित रहावे लागते. या पार्श्वभूमीवर रेशीम पिकास कृषी पिक म्हणून मान्यता देण्याची बाब विचाराधीन होती...

शासन निर्णय:-

तुती रेशीम पिकास “कृषी पिक” म्हणून मान्यता देण्यात येत आहे.

२. रेशीम पिकास कृषी पिक म्हणून मान्यता देण्यात आल्याने इतर कृषी पिकांप्रमाणे तुती रेशीम पिकांसही अनुज्ञेय लाभ/सवलती प्राप्त होतील. कृषी पिकांस देण्यात येणारे कोणते लाभ/सवलती व किती प्रमाणात तुती रेशीम पिकासही लागू करणे आवश्यक आहे याबाबत आयुक्त (कृषी) यांनी कृषी विद्यापीठांचे अभिप्राय घेऊन कृषी पिकांसाठी लागू असलेल्या योजनांचा आढावा घ्यावा. तसेच योजनेचे नांव, कोणते लाभ व किती प्रमाणात तुती रेशीम पिकास लागू करणे आवश्यक आहे इत्यादीबाबत स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह परिपूर्ण प्रस्ताव शासनास सादर करावा. सदर प्रस्तावास शासनमान्यता मिळाल्यानंतर तुती रेशीम पिकास इतर कृषी पिकांप्रमाणे अनुज्ञेय होणारे लाभ/सवलतीचे प्रमाण याबाबतचे सविस्तर आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२१०११११६०८१५०६०१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(अशोक आत्राम)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. मंत्री (कृषी) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
२. मा. मंत्री (फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
३. मा. राज्यमंत्री (कृषी) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
४. मा. राज्यमंत्री (फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
५. मा. विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानपरिषद/महाराष्ट्र विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-४०० ०३२.
६. सर्व सन्माननीय विधानपरिषद/विधानसभा सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
७. मा. मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मुख्यमंत्री कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
८. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
९. मा. अप्पर मुख्य सचिव (नियोजन), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
१०. मा. अप्पर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
११. सचिव (कृषी), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
१२. सर्व सह सचिव/उप सचिव, कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
१३. आयुक्त (कृषी), कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

१४. सर्व संचालक, कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१५. सर्व विभागीय कृषी सह संचालक, महाराष्ट्र राज्य.
१६. सर्व जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकारी/तालुका कृषी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
१७. सर्व अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
१८. निवड नस्ती ९-अ.